

Zapobieganie niepowodzeniom szkolnym

Końcowy raport podsumowujący

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

ZAPOBIEGANIE NIEPOWODZENIOM SZKOLNYM

Końcowy raport podsumowujący

Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej (Agencja) jest niezależną i samorządną organizacją. Agencja jest współfinansowana przez ministerstwa edukacji w jej krajach członkowskich oraz otrzymuje wsparcie Komisji Europejskiej za pośrednictwem dotacji operacyjnej w ramach programu edukacyjnego Erasmus+ Unii Europejskiej (UE) (2014–2020).

Projekt współfinansowany
w ramach programu Unii
Europejskiej Erasmus+

Wsparcie Komisji Europejskiej dla produkcji tej publikacji nie stanowi poparcia dla treści, które odzwierciedlają jedynie stanowisko jej autorów. Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania informacji umieszczonych w tym dokumencie.

Przedstawione w niniejszej publikacji opinie i poglądy poszczególnych osób nie zawsze pokrywają się z oficjalnym stanowiskiem Agencji, krajów członkowskich Agencji czy też Komisji Europejskiej.

Redakcja: Anthoula Kefallinou

Dopuszcza się cytowanie fragmentów niniejszej publikacji pod warunkiem umieszczenia dokładnego adresu bibliograficznego. Prosimy o umieszczenie następującej noty bibliograficznej: Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej, 2020. *Zapobieganie niepowodzeniom szkolnym: Końcowy raport podsumowujący*. (A. Kefallinou, red.). Odense, Dania

W celu zapewnienia większej dostępności informacji zawartych w niniejszej publikacji raport jest dostępny w 25 językach oraz w formacie elektronicznym na stronie internetowej Agencji: www.european-agency.org

Tekst ten jest tłumaczeniem oryginalnego tekstu w języku angielskim. W razie wątpliwości co do dokładności przetłumaczonych informacji prosimy o zapoznanie się z oryginalnym tekstem w języku angielskim.

ISBN: 978-87-7110-899-6 (wersja elektroniczna)

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2020

Sekretariat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Tel.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Biuro w Brukseli
Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Tel.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
RAMY KONCEPCYJNE PROJEKTU	6
Definicja niepowodzenia szkolnego	6
Podejście systemowe do zapobiegania niepowodzeniom szkolnym	7
WNIOSKI Z LITERATURY BADAWCZEJ	10
WNIOSKI Z LITERATURY DOTYCZĄCEJ POLITYKI	13
KLUCZOWE DZIAŁANIA W ZAKRESIE POLITYKI W CELU ZAPOBIEGANIA NIEPOWODZENIOM SZKOLNYM	15
SKUTKI PROJEKTU	17
BIBLIOGRAFIA	18

WSTĘP

Budowanie potencjału szkoły i przeciwdziałanie niepowodzeniom szkolnym mają zasadnicze znaczenie dla włączających systemów edukacyjnych. W ostatnich latach państwa członkowskie Europejskiej Agencji ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej (Agencja) uznały kwestie zapobiegania niepowodzeniom szkolnym za priorytet. W przeprowadzonym w 2015 r. ankietowym badaniu krajów, członkowie Rady Przedstawicieli Agencji wskazali na potrzebę realizacji projektu dotyczącego niepowodzeń szkolnych i włączenia. W odpowiedzi Agencja przygotowała projekt tematyczny zatytułowany **Zapobieganie niepowodzeniom szkolnym: Badanie potencjału polityki w zakresie edukacji włączającej na poziomie systemowym i indywidualnym (PSF)**. Projekt ten opierał się na wynikach dotychczasowych prac Agencji dotyczących kwestii związanych z niepowodzeniami szkolnymi.

Projekt PSF zawiera kompleksowy przegląd dostępnej polityki i literatury badawczej związanej z zapobieganiem niepowodzeniom szkolnym. Jego celem jest wskazanie cech ram polityki włączającej, które mogą pomóc w zapobieganiu niepowodzeniom szkolnym i poprawić zdolność systemów szkolnych do zaspokajania różnych potrzeb osób uczących się.

Działania w ramach projektu trwały od 2018 do 2019 roku. Zbadano, czy polityki w zakresie edukacji włączającej mogą zapobiec niepowodzeniom szkolnym — zarówno w odniesieniu do jednostek, jak i całego systemu. Działania projektowe ukierunkowane były na znalezienie odpowiedzi na następujące kluczowe pytania:

1. Co mówi literatura badawcza na temat związku między zapobieganiem niepowodzeniom szkolnym a systemami edukacji włączającej?
2. Jak w politykach państw członkowskich Agencji w zakresie edukacji włączającej rozumiane jest zapobieganie i radzenie sobie z niepowodzeniami szkolnymi na poziomie całego systemu i w odniesieniu do poszczególnych osób uczących się?
3. Jakie elementy i ramy polityki włączającej wydają się niezbędne do zapobiegania niepowodzeniom szkolnym?

Aby odpowiedzieć na pytania, zespół projektowy przeprowadził dwukrotnie analizę danych zastanych (desk research). W ramach pierwszej z nich, dokonano przeglądu i analizy europejskiej oraz międzynarodowej literatury badawczej na temat zapobiegania niepowodzeniom szkolnym w odniesieniu do edukacji włączającej. Przedmiotem drugiej analizy była literatura dotycząca polityki europejskiej i międzynarodowej. Badano również istniejące krajowe środki wsparcia określone w polityce mające na celu zapobieganie niepowodzeniom szkolnym. Wiązało się to z zebraniem za pomocą ankiety skierowanej do krajów członkowskich Agencji informacji dotyczących sposobu określenia w ich polityce podejścia do postępowania w przypadku niepowodzeń szkolnych. Raporty do analizy przedstawiło czternaście krajów: Czechy, Estonia, Finlandia, Grecja, Irlandia, Islandia, Łotwa, Malta, Niemcy, Serbia, Słowacja, Szwecja, Wielka Brytania (Irlandia Północna) i Wielka Brytania (Szkocja).

Projekt koncentrował się na kształceniu na poziomie od edukacji podstawowej do ukończenia szkolnictwa średniego drugiego stopnia, tj. na **Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Kształcenia** na poziomie 1–3. Główną grupą docelową, do której adresowane są efekty projektu, są krajowi, regionalni i lokalni decydenci zajmujący się edukacją włączającą.

RAMY KONCEPCYJNE PROJEKTU

Definicja niepowodzenia szkolnego

Ponieważ niepowodzenia szkolne są kwestią złożoną, ważne jest, aby wyjaśnić i zdefiniować ten termin w powiązaniu z kontekstem projektu.

Według **Przeglądu literatury PSF** (Europejska Agencja, 2019a), badania nad niepowodzeniami szkolnymi skupiały się na dwóch głównych perspektywach: indywidualnej (jak jednostki mogą doznawać niepowodzeń w systemie szkolnym) i organizacyjnej (jak system szkolny może nie spełniać oczekiwań poszczególnych osób uczących się).

W literaturze dotyczącej polityki często wspomina się o znaczeniu perspektywy organizacyjnej w zapobieganiu niepowodzeniom szkolnym. Jest to jednak tylko margines w międzynarodowych i europejskich dokumentach dotyczących polityki w zakresie przedczesnego kończenia nauki (zob. Europejska Agencja, 2016; 2017a; Komisja Europejska, 2015) lub efektywności i doskonalenia funkcjonowania szkoły (zob. Komisja Europejska, 2017).

Biorąc powyższe pod uwagę, projekt PSF definiuje niepowodzenia szkolne w następujący sposób:

Niepowodzenie szkolne występuje wtedy, gdy system nie zapewnia sprawiedliwych i włączających usług edukacyjnych, które umożliwiają efektywne uczenie się, zaangażowanie, szerszy udział w społeczności i stabilizację w życiu dorosłym (Europejska Agencja, 2019b, s. 22).

Dlatego też zapobieganie niepowodzeniom szkolnym wymaga rozwijania włączającego systemu, w którym wszystkie osoby uczące się — w tym osoby zagrożone niepowodzeniem i najbardziej narażone na wykluczenie — otrzymują edukację o wysokiej jakości. Prowadzi to do zwiększenia osiągnięć i pomyślnego ukończenia obowiązkowej edukacji. Zapobieganie niepowodzeniom szkolnym wykracza poza organizację kształcenia w szkole, gdyż dotyczy problemu nierówności, którego rozwiązanie jest niezbędne do zapewnienia szerszego udziału w społeczności i ustabilizowania się w życiu dorosłym (Europejska Agencja, 2019b).

Podejście systemowe do zapobiegania niepowodzeniom szkolnym

Ramy koncepcyjne projektu podkreślają perspektywę systemową i wspierają **podejście oparte na prawach człowieka**. Zgodnie z tym systemy edukacyjne powinny umożliwiać szkołom wspieranie prawa do edukacji o wysokiej jakości dla wszystkich osób uczących się.

Pociąga to za sobą:

...przejsie od koncentrowania się na wsparciu indywidualnym i podejściach ukierunkowanych na kompensację (tj. opartych na diagnozie medycznej lub etykietowaniu) do bardziej zapobiegawczych i pro aktywnych form nauczania i uczenia się (Europejska Agencja, 2017b, s. 19).

Takie podejście zaspokaja potrzeby wszystkich osób uczących się. Ma ono na celu określenie i pokonanie barier instytucjonalnych na wszystkich poziomach mogących powodować niepowodzenia szkolne, promując system, który zapewnia równość oraz doskonałość.

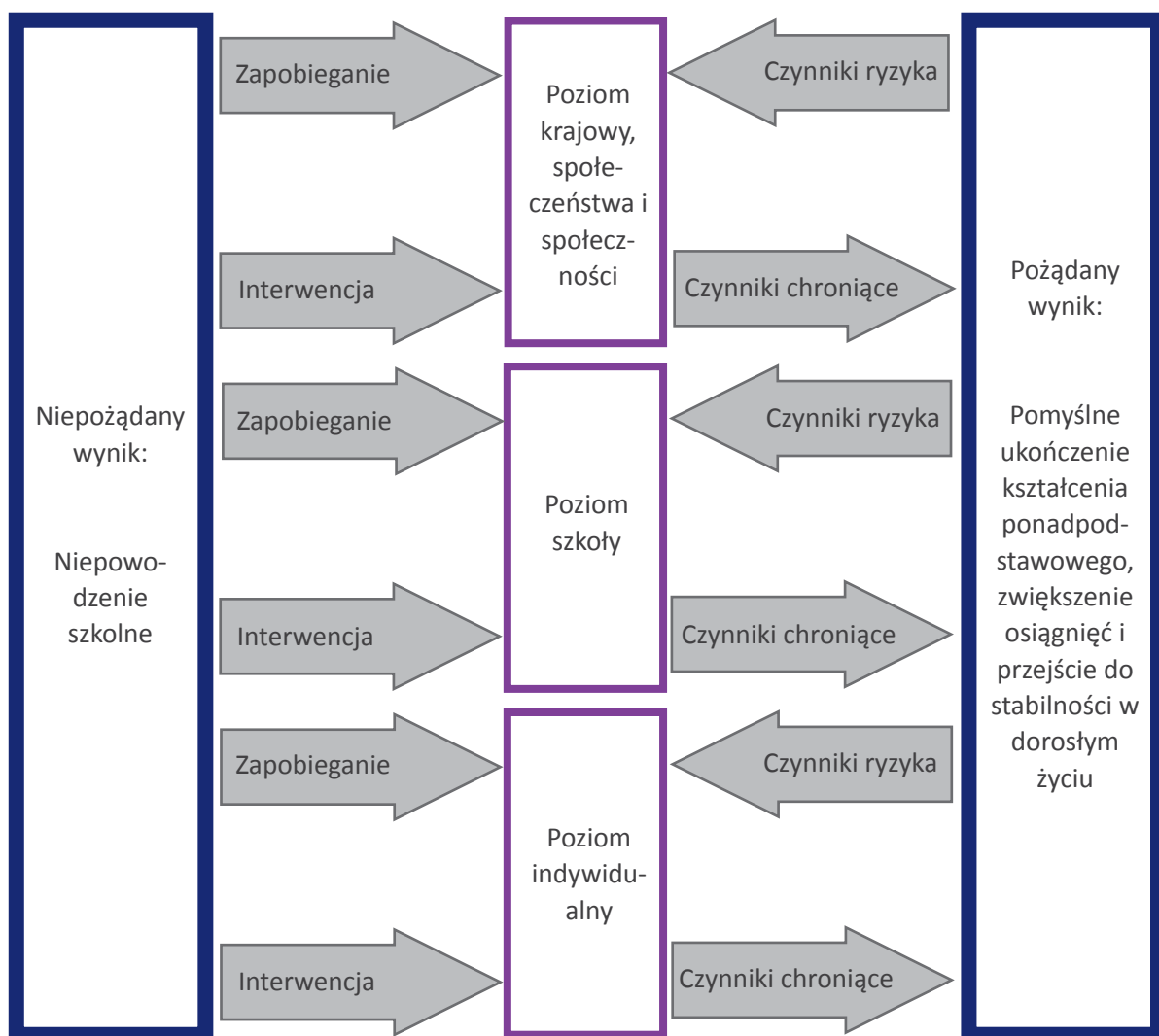
Najskuteczniejsze wsparcie systemów edukacji włączającej zapewniają działania w zakresie polityki, które kładą nacisk na zapobieganie, a nie na interwencję i kompensację. W projekcie PSF przyjmuje się, że dla niektórych osób uczących się środki ukierunkowane na kompensację mogą być konieczne i dlatego są powszechnie stosowane przez kraje. Niemniej jednak ukierunkowane na kompensację działania i środki w zakresie polityki powinny być ostatecznością. Kraje powinny nadać priorytet podejściu prewencyjnemu.

Niepowodzeniom szkolnym można zapobiec poprzez połączenie polityki krajowej/regionalnej i lokalnej, organizacji pracy szkoły ze zrozumieniem i reagowaniem na indywidualne sytuacje. Przegląd literatury PSF nakreśla koncepcyjny model zapobiegania niepowodzeniom szkolnym, który obejmuje powyższe elementy, opierając się na wcześniejszych pracach Agencji dotyczących przedwczesnego kończenia nauki (Europejska Agencja, 2016; 2017a). Zgodnie z tym modelem **w życiu osoby uczącej się istnieje szereg czynników (czynników ryzyka i czynników chroniących) oraz oddziaływań zewnętrznych, na które mogą wpływać decydenci polityczni i różni specjaliści w dziedzinie edukacji (strategie i interwencje zapobiegawcze).**

Model ilustruje, jak różne oddziaływania wpływają na osobę uczącą się, powodując całe spektrum efektów- od pożądanego w formie pomyślnego ukończenia kształcenia ponadpodstawowego, zwiększenia osiągnięć i przejścia do stabilności w życiu dorosłym, po niepożądane w postaci niepowodzenia szkolnego. Oddziaływania te występują na poziomie społeczności, szkoły i jednostki (Europejska Agencja, 2019a). W ramach tego modelu, ważny jest ekosystem, w którym występują oddziaływania (Bronfenbrenner, 2005).

W projekcie PSF przyjęto perspektywę ekosystemu do zbadania podejść do niepowodzeń szkolnych na poziomie systemu. Zapobieganie niepowodzeniom szkolnym badane jest w kontekście **Modelu Ekosystemu Edukacji Włączającej**. Projekt opiera się on na wynikach najnowszych projektów Agencji, takich jak **Włączająca Wczesna Edukacja**, **Podnoszenie Osiągnięć Wszystkich Uczniów w Edukacji Włączającej** oraz **Wspieranie przywództwa w szkole włączającej**, jednocześnie je rozszerzając. Ramy ekosystemu mają na celu wspieranie decydentów w dziedzinie edukacji w określeniu obszarów kluczowych dla przeglądu polityki na szczeblu lokalnym, regionalnym i/lub krajowym.

Rysunek 1. Połączony model analizy ekosystemowej i analizy pola wzajemnych oddziaływań czynników wpływających na niepowodzenie szkolne (adaptacja z Europejskiej Agencji, 2017a)

Model ekosystemu składa się z następujących, powiązanych ze sobą systemów:

- **Mikrosystem** obejmuje procesy zachodzące w szkole oraz interakcje osoby uczącej się z rówieśnikami i dorosłymi. W kontekście tego projektu mikrosystem bierze pod uwagę podejście skoncentrowane na całej szkole i praktyki skoncentrowane na uczniu, które mogą zwiększyć frekwencję szkolną i zaangażowanie ucznia.
- **Mezsystem** odzwierciedla wzajemne połączenia w ramach mikrosystemu, które wpływają na struktury i systemy szkolne. W tym projekcie mezsystem obejmuje interakcje na poziomie szkolnym, które mogą pomóc w radzeniu sobie z niepowodzeniami szkolnymi.
- **Egzosystem** obejmuje kontekst społeczności, który może mieć wpływ na inne poziomy. W tym projekcie egzosystem skupia się na działaniach społeczności lokalnej, które mogą przyczynić się do zapobiegania niepowodzeniom szkolnym.
- **Makrosystem** reprezentuje szerszy kontekst społeczny, kulturowy i prawny, który obejmuje wszystkie inne systemy. W kontekście tego projektu makrosystem obejmuje działania krajowe/regionalne mające na celu zapobieganie niepowodzeniom szkolnym i promowanie włączenia.

Poszczególne elementy systemu i relacje między nimi wpływają na zdolność szkoły do akceptowania i włączania wszystkich osób uczących się. Jeśli system szkolny nie jest w stanie zapewnić każdej osobie uczącej się równych szans na pomyślne ukończenie szkoły i przygotować jej do dorosłego życia, to „zawodzi”.

W modelu ekosystemu podkreśla się wzajemne powiązania i współzależności pomiędzy poziomami systemu. W związku z tym wszelkie wysiłki zmierzające do zmiany jednego elementu systemu muszą uwzględniać wpływ na jego pozostałe elementy (Europejska Agencja, 2019a).

Model określa czynniki zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne, które oddziałują na jednostkę. Dlatego też odchodzi od pytania dychotomicznego, czy wyniki uczenia się i włączenia zależą od jednostki, czy od kontekstu. Miejsce każdego czynnika zawsze określa się względem ekosystemu edukacyjnego osoby uczącej się. Tym samym model ekosystemowy, poprzez umieszczenie osoby uczącej się w centrum, wspiera podejście oparte na prawach człowieka (ibid.).

WNIOSKI Z LITERATURY BADAWCZEJ

W ramach **pierwszej analizy przeprowadzonej** w projekcie dokonano przeglądu i analizy europejskiej i międzynarodowej literatury badawczej na temat zapobiegania niepowodzeniom szkolnym w odniesieniu do edukacji włączającej. **Przegląd literatury PSF** przedstawia badania, w których zastosowano szereg metodologii mających na celu zrozumienie zjawiska niepowodzeń szkolnych i zidentyfikowanie rozwiązań w tym zakresie. Definicje niepowodzeń szkolnych w literaturze koncentrują się raczej na poszczególnych osobach uczących się niż na doskonaleniu funkcjonowania szkoły. Definicje te mieszczą się w trzech głównych obszarach tematycznych:

- przedwczesne kończenie nauki,
- niskie osiągnięcia w nauce,
- niezdolność do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym lub niska jakość życia w wieku dorosłym (Europejska Agencja, 2019a).

Literatura ilustruje złożoność czynników, które mogą prowadzić do niepowodzeń szkolnych. Przedstawiono w niej również działania, które mogą zostać podjęte w celu zapobiegania niepowodzeniom szkolnym na każdym poziomie ekosystemu. Każdy obszar tematyczny charakteryzuje się zestawem czynników ryzyka, czynników chroniących, strategii zapobiegawczych i interwencji. Te czynniki powodują przybliżanie się jednostki do osiągnięcia sukcesu szkolnego lub oddalanie się od niego na rzecz niepowodzenia szkolnego.

Czynniki związane z niepowodzeniami i sukcesami szkolnymi występują na poziomie społecznym poprzez polityki krajowe i kontekst lokalny. Na poziomie szkoły działają przez organizację jej pracy i elastyczność w reagowaniu na potrzeby poszczególnych osób uczących się. Działają one również na poziomie rodziny oraz jednostki, obejmując czynniki

intrapersonalne (np. czynniki motywacyjne, fizyczne, sensoryczne, genetyczne, poznawcze i językowe) oraz czynniki interpersonalne (np. potrzeby rodziny, dostępne wsparcie, umiejętności i możliwości społeczne).

Aby ograniczyć czynniki ryzyka i zapobiec powstawaniu problemów oraz odwrócić lub zmniejszyć prawdopodobieństwo wystąpienia niepowodzeń szkolnych, można przyjąć różne podejścia. Literatura sugeruje następujące obszary działania na każdym poziomie systemu:

Na poziomie krajowym, społeczeństwa i społeczności lokalnej (makro- i egzosystem) istnieje potrzeba:

- rozwiązywanie problemów związanych z nierównościami społecznymi,
- promowania równości szans,
- rozwiązania problemu ubóstwa,
- poprawy dostępu do usług w zakresie zdrowia psychicznego i interwencji terapeutycznych dla osób uczących się i nauczycieli,
- zwiększenia dostępności służb udzielających wsparcia w społeczności lokalnej,
- opracowania programów interwencji dotyczącej problemu narkotyków i alkoholu, które pomagają również rodzinom.

Dlatego też w tych rozważaniach istotne znaczenie mają polityki krajowe, regionalne i globalne, które wpływają na opiekę zdrowotną, zatrudnienie, warunki mieszkaniowe i pomoc społeczną.

Na poziomie szkoły (mezo- i mikrosystem) mogą istnieć znaczne bariery w nauczaniu i uczestnictwie. Szkoły powinny tworzyć środowiska, w których osoby uczące się czują się bezpieczne i doceniane, a rodzice są zaangażowani. Generalnie badania wskazują, że wpływ rodziców i rodziny musi wykraczać poza wspólne działania. Szkoły powinny zastanowić się nad sposobami umożliwienia rodzicom zaangażowania się w edukację swoich dzieci, rozwoju usług mających na celu poprawę umiejętności rodzicielskich, reagowania na zmiany pokoleniowe w populacjach imigrantów, które mogą wpływać na motywację i zaangażowanie, a także pomocy rodzinom zmarginalizowanym.

Szkoły i nauczyciele mogą również podejmować działania mające na celu wspieranie osieroconych osób uczących się, prezentowanie im szeregu ról zawodowych, aby pobudzać aspiracje. Takie działania mogą zmierzać także do utrzymania jakości budynków szkolnych. W literaturze podkreśla się znaczenie relacji nauczyciel-uczeń, pozytywnego postrzegania osób uczących się przez nauczycieli, unikania zawstydzania jako strategii nauczania i prowadzenia sprawiedliwych zasad dyscypliny. Literatura naukowa sugeruje również strategie monitorowania postępów osób uczących się. Aby wspierać motywację osób uczących się, nauczyciele powinni zachęcać je do ciągłego rozwoju poznawczego i usprawniania zdolności w zakresie uczenia się oraz rozumieć, że indywidualne okoliczności mogą powodować potrzebę zapewnienia dodatkowego wsparcia.

Na poziomie indywidualnym (mikrosystem) istnieje wiele szczegółów wymagających uwzględnienia. Wśród osób uczących się mogą być osoby ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi lub niepełnosprawnością, słabo zaangażowane w proces kształcenia, z niewielkimi oczekiwaniami lub poczuciem braku własnej skuteczności. Mogą postrzegać szkołę jako mającą niewielkie znaczenie dla ich życia. Szczególne wyzwania indywidualne mogą być również uwarunkowane śmiercią rodzica, ryzykownymi zachowaniami (takimi jak narkomania lub spożywanie alkoholu), historią pieczy zastępczej lub systemu opieki oraz ciężką nastolatką.

Szkoły i społeczności mogą pomóc w łagodzeniu trudności poprzez:

- promowanie współpracy między podmiotami zewnętrznymi i szkołami oraz rozwijanie usług, takich jak zapewnienie opieki nad dziećmi w szkołach, logopedia, poradnictwo i opieka psychiatryczna,
- skupienie się na ocenianiu wspierającym uczenie się, uwzględniającym kompetencje i prowadzonym na bieżąco,
- opracowywanie programów nauczania, które odpowiadają zainteresowaniom, aspiracjom i potrzebom osób uczących się, z naciskiem na rozwijanie umiejętności uczenia się i samodzielnej nauki,
- wspieranie motywacji uczniów poprzez angażowanie lokalnej społeczności i rozwijanie indywidualnej rezyliencji,
- wzmocnienie zindywidualizowanego podejścia, w szczególności w odniesieniu do osób uczących się o specjalnych potrzebach edukacyjnych,
- wczesne reagowanie na problem słabych postępów w nauce i w razie potrzeby zapewnienie wsparcia,
- unikanie powtarzania klasy.

Na koniec konieczne jest regularne sprawdzanie efektywności strategii ograniczania niepowodzeń szkolnych. Zapobieganie powinno wykluczać potrzebę działań wyrównawczych. Nie wyklucza to podjęcie interwencji w sytuacji wystąpienia innych nieprzewidywanych wyzwań, jeśli się pojawią.

Generalnie literatura badawcza pokazuje, że systemy edukacyjne można zorganizować w taki sposób, aby skutecznie zaspokajać różnorodne potrzeby osób uczących się i zapobiegać niepowodzeniom szkolnym. Przegląd literatury PSF wskazuje, że **projektowanie uniwersalne** przyczynia się do wzmocnienia włączającego charakteru edukacji i upowszechnienia osiągnięć w nauce wśród wszystkich osób uczących się (Europejska Agencja, 2019a).

WNIOSKI Z LITERATURY DOTYCZĄCEJ POLITYKI

Tematem drugiej analizy przeprowadzonej w ramach projektu były środki wsparcia określone na poziomie polityki krajowej, mające na celu zapobieganie niepowodzeniom szkolnym. Przegląd polityki pokazuje, że kraje europejskie są coraz bardziej zaangażowane w rozwój włączających systemów edukacji zapewniających równy dostęp. Na szczeblu międzynarodowym pojawiają się jednak istotne **obawy dotyczące niskiego poziomu osiągnięć w nauce wśród poszczególnych grup osób uczących się**. Niepokój budzi także kwestia szerzej rozumianych niepowodzeń szkolnych z perspektywy systemowej.

W ramach systemów kształcenia opracowano różne rozwiązania, które mają na celu zaspokojenie różnych potrzeb osób uczących się, poprawę wyników nauczania i zapobieganie niepowodzeniom szkolnym. W Raporcie podsumowującym projekt PSF

przeanalizowano polityki i środki w tym zakresie w systemach edukacyjnych 14 krajów, które uczestniczyły w projekcie PSF (Europejska Agencja, 2019b).

Analiza wykazała, że w politykach krajowych nie używa się bezpośrednio terminu „niepowodzenie szkolne”, a jego znaczenie jest dorozumiane. Zamiast łączyć niepowodzenia szkolne z indywidualnymi przypadkami, niektóre kraje wskazują, jak można rozumieć **postępy w zapobieganiu niepowodzeniom szkolnym z perspektywy pozytywnego systemu, upowszechniającego osiągnięcia w uczeniu się.**

Analiza wykazała również, że niemal wszystkie kraje opracowały ramy polityki w tym zakresie. Jednak cele tych polityk są bardzo zróżnicowane. Niektóre kraje kładą nacisk na ukierunkowane działania skierowane do poszczególnych osób. Inne odnoszą się do kompleksowych działań, które mają objąć całą szkołę lub cały system edukacji.

Pomimo różnorodności definicji i podejść do niepowodzeń szkolnych, wspólne wzorce w polityce krajowej obejmują:

- zwiększanie zaangażowania uczniów ograniczenie zjawiska przedwczesnego kończenia nauki,
- ukierunkowanie wsparcia w sytuacji niskiego poziomu osiągnięć w nauce,
- promowanie podejścia do nauczania i uczenia się w ramach rozwoju całej szkoły.

Kluczowe priorytety polityki wskazane przez państwa obejmują identyfikację i wsparcie „zagrożonych” osób uczących się, podnoszenie osiągnięć w poszczególnych obszarach, niwelowanie różnic w osiągnięciach oraz rozwój programów nauczania, oceniania i dydaktyki.

Informacje z krajów, które uczestniczyły w badaniu, pozwoliły również zrozumieć główne wyzwania, przed jakimi stoją kraje w zakresie zapobiegania niepowodzeniom szkolnym. Do tych wyzwań należą:

- skuteczne wdrażanie polityki edukacji włączającej,
- rozwijanie potencjału nauczycieli,
- poprawa jakości wsparcia,
- opracowanie bardziej skutecznych mechanizmów zarządzania, finansowania i monitorowania.

Generalnie przegląd polityki wskazuje na potrzebę uwzględnienia wielu wymiarów i zrównoważonego podejścia do problemu niepowodzeń szkolnych. Oceniając podejście poszczególnych krajów, wyniki projektu sugerują, że zamiast kompensować słabe wyniki w nauce, system włączający powinien budować potencjał szkoły i podnosić osiągnięcia wszystkich osób uczących się. **Aby osiągnąć ten cel, krajowe polityki, środki i strategie muszą przyjąć systemowe podejście do rozwoju całej szkoły. Jednocześnie muszą być one zorientowane na osobę uczącą się i skupiać się na osobach zagrożonych niepowodzeniami szkolnymi.**

KLUCZOWE DZIAŁANIA W ZAKRESIE POLITYKI W CELU ZAPOBIEGANIA NIEPOWODZENIOM SZKOLNYM

Łącząc wyniki badań i przeglądu polityk w ramach projektu PSF, zidentyfikowano elementy polityki włączającej, które mogą przyczynić się do tego, aby szkoły w coraz większym stopniu zapewniały równość szans. W projekcie wykorzystano model ekosystemu do zaproponowania kompleksowych ram polityki zapobiegania niepowodzeniom szkolnym. Obejmują one kilka działań w zakresie polityki włączającej, które mogą pomóc krajom osiągnąć postępy w zapobieganiu niepowodzeniom szkolnym.

Kluczowe działania w zakresie polityki są podzielone na cztery poziomy ekosystemu: krajowy/regionalny, społeczności lokalnej, szkolny i indywidualny.

Działania w zakresie polityki na poziomie krajowym/regionalnym (makrosystem) obejmują:

- zmniejszanie nierówności społecznych, promowanie równości szans i rozwiązywanie problemu ubóstwa,
- wspieranie współpracy międzysektorowej między ministerstwami edukacji, zdrowia, opieki społecznej, gospodarki mieszkaniowej i pracy,
- poprawę dostępu do szkoły i podniesienie frekwencji.

Działania w zakresie polityki na poziomie społeczności (egzosystem i mezosystem) obejmują:

- poprawę dostępu do służb wspomagających w społeczności lokalnej oraz ich dyspozycyjności,
- promowanie współpracy pomiędzy zewnętrznymi podmiotami/służbami i szkołami,
- nawiązanie istotnych kontaktów z rodzinami.

Działania w zakresie polityki na poziomie szkoły (mezo- i mikrosystem) obejmują:

- rozwój przywództwa w szkole włączającej,
- rozszerzenie programów nauczania, oceniania i pedagogiki,
- zapewnienie doradztwa zawodowego i elastycznych ścieżek kariery,
- wspieranie zdrowia osoby uczącej się i jej dobrostanu.

Działania w zakresie polityki na poziomie indywidualnym (mikrosystem) obejmują:

- wzmocnienie spersonalizowanego podejścia,
- jak najwcześniejsze zajęcie się kwestią niskich osiągnięć w nauce,
- unikanie powtarzania klasy.

Te ramy zapobiegania niepowodzeniom szkolnym obejmują i uzupełniają ramy Unii Europejskiej i międzynarodowe ramy na rzecz poprawy jakości kształcenia wszystkich osób uczących się. Mogą stanowić punkt wyjścia dla krajowych/regionalnych i lokalnych rozmów na temat sposobu, w jaki polityka edukacyjna może pomóc w zapobieganiu niepowodzeniom szkolnym. Każdy [przywołany powyżej] obszar polityki można uznać za **potencjalny krajowy cel działania**. Dlatego też ramy te mogą stanowić podstawę przekształcenia obszarów polityki we wskaźniki i/lub włączenia ich do krajowych standardów zapobiegania niepowodzeniom szkolnym.

Na koniec, kraje mogą wykorzystać te ramy jako **punkt odniesienia do monitorowania postępów w zakresie zapobiegania niepowodzeniom szkolnym**. Może to ułatwić wzajemne uczenie się oraz wymianę wiedzy na temat odniesienia tych obszarów polityki do własnego kontekstu, (re)alokacji zasobów finansowych i rozwoju synergii między interesariuszami lokalnymi i systemowymi.

Generalnie projekt PSF dostarczył dowodów sugerujących, iż wysokiej jakości systemy edukacji włączającej można zorganizować tak, aby skutecznie zaspokajać zróżnicowane potrzeby osób uczących się i zapobiegać niepowodzeniom szkolnym. Kompleksowe polityki, które koncentrują się na równości i włączeniu, mogą poprawić zarówno ogólną efektywność systemów edukacyjnych, jak i indywidualne wyniki osób uczących się. Mówiąc wprost, zwiększenie włączania systemu edukacji może prowadzić do sukcesu dla wszystkich osób uczących się.

SKUTKI PROJEKTU

Te dwa aspekty działań projektowych zaowocowały czterema wzajemnie powiązаныmi publikacjami będącymi produktami projektu.

Przegląd literatury PSF (Europejska Agencja, 2019a) jest wynikiem pierwszej analizy w ramach projektu. Zawiera on przegląd europejskiej i międzynarodowej literatury badawczej na temat zapobiegania niepowodzeniom szkolnym w odniesieniu do edukacji włączającej. W przeglądzie określono również kluczowe koncepcje i zagadnienia stanowiące podstawę polityk i praktyk w zakresie zapobiegania niepowodzeniom szkolnym. Jego ustalenia były podstawą i uzupełnieniem drugiej analizy w ramach projektu oraz opracowania raportu podsumowującego projekt.

Analiza tematyczna informacji krajowych stanowi podsumowanie informacji o politykach przekazanych przez 14 krajów, które uczestniczyły w badaniu. Analiza ma postać tabel tematycznych, które stanowiły również podstawę do sporządzenia raportu podsumowującego projekt. Ta publikacja stanowi uzupełnienie innych źródeł informacji, które opisują krajowe systemy edukacji i szkoleń, takich jak prace Agencji w zakresie **Przeglądu i Analizy Polityki Krajowej** oraz audyty Agencji na **Malcie** i w **Islandii**.

Raport podsumowujący projekt PSF (Europejska Agencja, 2019b) łączy informacje z dwóch analiz w ramach projektu i przedstawia nadrzędne wnioski z projektu. Obejmuje on informacje na temat międzynarodowego i europejskiego kontekstu polityki, wyniki przeglądu literatury oraz wyniki analizy informacji krajowych. W sprawozdaniu przedstawiono przegląd problematyki niepowodzeń szkolnych poprzez analizę kluczowych polityk i działań promowanych przez krajowe władze oświatowe. Na koniec podkreślono w nim cechy ram polityki włączającej, które umożliwiają postępy w zakresie zapobiegania niepowodzeniom szkolnym.

Niniejszy **Końcowy raport podsumowujący PSF** streszcza główne wnioski z projektu.

Publikacje opracowane w ramach projektu są dostępne na **stronie internetowej projektu PSF** (www.european-agency.org/projects/PSF).

BIBLIOGRAFIA

Bronfenbrenner, U., 2005. 'The Bioecological Theory of Human Development' [Bioekologiczna teoria rozwoju człowieka], w U. Bronfenbrenner (red.), *Making Human Beings Human: Bioecological Perspectives on Human Development [Człowieczeństwo ludzi: Bioekologiczne podejście do rozwoju człowieka]*. Thousand Oaks, CA: Sage

Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej, 2016. *Early School Leaving and Learners with Disabilities and/or Special Educational Needs: A Review of the Research Evidence Focusing on Europe [Przedwczesne kończenie nauki oraz uczniowie niepełnosprawni i/lub o specjalnych potrzebach edukacyjnych: Przegląd dowodów naukowych koncentrujący się na Europie]*. (A. Dyson i G. Squires, red.). Odense, Dania. www.european-agency.org/resources/publications/early-school-leaving-and-learners-disabilities-andor-special-educational-0 (ostatni dostęp: listopad 2019 r.)

Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej, 2017a. *Early School Leaving and Learners with Disabilities and/or Special Educational Needs: To what extent is research reflected in European Union policies? [Przedwczesne kończenie nauki oraz uczniowie niepełnosprawni i/lub o specjalnych potrzebach edukacyjnych: W jakim stopniu badania naukowe znajdują odzwierciedlenie w polityce Unii Europejskiej?]*. (G. Squires i A. Dyson, red.). Odense, Dania. www.european-agency.org/resources/publications/early-school-leaving-and-learners-disabilities-andor-special-educational (ostatni dostęp: listopad 2019 r.)

Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej, 2017b. *Raising the Achievement of All Learners in Inclusive Education: Lessons from European Policy and Practice [Podnoszenie Osiągnięć Wszystkich Uczniów w Edukacji Włączającej: Wnioski z europejskiej polityki i praktyki]*. (A. Kefallinou i V.J. Donnelly, red.). Odense, Dania. www.european-agency.org/resources/publications/raising-achievement-all-learners-project-overview (ostatni dostęp: listopad 2019 r.)

Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej, 2019a. *Preventing School Failure: A Review of the Literature [Zapobieganie niepowodzeniom szkolnym: Przegląd literatury]*. (G. Squires i A. Kefallinou, red.). Odense, Dania. www.european-agency.org/resources/publications/preventing-school-failure-literature-review (ostatni dostęp: luty 2020 r.)

Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej, 2019b. *Preventing School Failure: Examining the Potential of Inclusive Education Policies at System and Individual Levels [Zapobieganie niepowodzeniom szkolnym: Badanie potencjału polityki w zakresie edukacji włączającej na poziomie systemowym i indywidualnym]*. (A. Kefallinou, red.). Odense, Dania. www.european-agency.org/resources/publications/preventing-school-failure-synthesis-report (ostatni dostęp: luty 2020 r.)

Komisja Europejska, 2015. *Kształcenie i szkolenie 2020. Polityka szkolna: Całościowe podejście szkoły w zakresie przeciwdziałania zjawisku przedwczesnego kończenia nauki.* ec.europa.eu/assets/eac/education/experts-groups/2014-2015/school/early-leaving-policy_pl.pdf (ostatni dostęp: październik 2019 r.)

Komisja Europejska, 2017. *Rozwój szkół i doskonały poziom nauczania warunkiem dobrego startu życiowego.* Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. COM/2017/0248 final. eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?qid=1496304694958&uri=COM:2017:248:FIN (ostatni dostęp: kwiecień 2019 r.)

Sekretariat:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Tel.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Biuro w Brukseli:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgium
Tel.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org